

Мария Склодовска - Кюри – учен, съпруга и майка

(7.11.1867 – 4.7.1934)

Мария Склодовска – Кюри остави трайна следа в научния небосклон като велик учен. Но нейното име блести и с ореола на жена с висок хуманизъм, борбен дух, силно чувство за справедливост и съзидателна женственост. В нея по-удивителен начин се съчетават таланта на велик учен и всеотдайността на съпруга и майка.

Мария Склодовска е родена на 7 ноември 1867 година в Полша, Варшава. Тя е най-малкото, пето дете в семейството. Расте заобиколена от обичта на родителите си и по-големите деца в семейството. Възпитана в труд и уважение, както и с любовта към знанието и най-вече към точните науки. Баща ѝ, професор Склодовски, е преподавател по химия и физика. Маня, както я наричат близките ѝ, с възторг наблюдава опитите, които баща ѝ демонстрира с физичните уреди, които притежава. Тя е едва на 11 години, когато почива майка ѝ след дълго боледуване от туберкулоза. Баштата се старее да запази топлата атмосфера в семейството – той разговаря с децата си, стреми се да внедри в тях градивни житейски принципи и най-вече любов към знанието. На 16 години Маня завършва средното си образование със златен медал. Изпълненият с гордост баща предлага Маня да живее една година при роднини на село, за да отдъхне след учебния процес. Месеците прекарани на село оставят трайни следи в съзнанието на девойката. Чистият въздух, непринудената атмосфера на селския бит, изпълнен с труд, но и с много празници и веселия са един мощен заряд в живота на Маня. На 17 години тя започва да дава уроци, а по-късно работи и като домашна учителка. Животът ѝ сблъсква с много трудности, но тя мисли вдъхновенно за бъдещето си. Мечтае да учи точни науки в Париж. През 1891 година Маня прекрива прага на Сорбоната. Париж предлага както възможности за учене, така и за много развлечения. Мария остава твърде далеч от развлеченията. Не само защото паричните ѝ средства са оскъдни – тя има съвсем различно разбиране за «пълнокръвен живот». С присъщата си жажда за знания, тя оползотворява всяка минута за да се потопи в така близката ѝ атмосфера на познанието – в лабораторията, в библиотеката, в отшелническата мансарда. Нейната съсредоточеност върху изучаваната материя не пречи да забелязва красотата на изгревите и залезите, на смяната на сезоните, които обличат дърветата и цветята в различни окраски. Когато има възможност, тя напуска шумния град и се отдава на зареждащото я с енергия общуване с природата. В натоварените ѝ дни и нощи с учене има и време за мечти. Бедната обстановка на мансардата не пречи на Мария да се чувства богата с мечтите си – за изследователска работа, но и за семейно огнище, за откриване на сродна душа, за деца. Стройната ѝ фигура, светлите коси, изразителни очи и високо чело спират погледите на не един студент, но нейната респектираща съсредоточеност върху ученето и дистанцираща сдържаност не дават много шансове на колегите ѝ. Резултатите от нейната целенасоченост идват. През 1893 година тя взема отлично (първа) изпита за специалност физика, а през пролетта на 1894 година е втора на изпита по математика. Тя започва самостоятелни изследвания върху магнетизма на металите. През същата тази красива пролет на 1894 година Мария среща Пиер Кюри, млад физик с научна кариера зад гърба си. И за двамата срещата се оказва звездна. «Видя ми се много млад, макар че бе на 35 години. Смаяна бях от израза на неговия светъл поглед и от непринудеността в движенията на високото му телосложение. Говорът му, малко бавен и обмислен, скромността му, усмивката му – едновременно сериозна и младежка, вдъхваха доверие» - Мария описва по-късно тяхната първа среща. Още при тази първа среща проличава дълбокото им духовно сходство, което съществува между тях, въпреки разликата във възрастта (тя не е навършила 27 години),

националността ѝ и положението ѝ в научната кариера. Пиер Кюри е очарован. Тази светлокоса полякиня е толкова различна от момичетата, които е срещал до тогава. Темите за разговор с нея имат широк спектър, но най-вече той е щастлив, че с Мария може да говори за вълнуващите го научни теми. В красивите очи на девойката той среща разбиране, заинтересованост, четене собствените си мисли в беглите жестове и малкото думи. Само няколко седмици след запознаването им той моли Мария Склодовска да се омъжи за него. Тя не е безразлична към предложението, оценява безпогрешно качествата му, но тя е патриот. Знае, че родината ѝ има нужда от нея, както и баща ѝ. Затова решава да прекара ваканцията през 1894 година при баща си в Полша, за да има повече време за размисъл.

В посветената на Пиер Кюри книга Мария проследява еволюцията на чувството, което превръща брака на двамата учени в най-хубавото човешко преживяване. «През лятото на 1894 година Пиер Кюри ми писа писма, които общо взето смятам за прекрасни. Нито едно от тях не бе много дълго, тъй като той пише обикновено сбито, но всички бяха написани искрено, с явно желание да бъде опознат такъв, какъвто е, от избранницата си.

... След завръщането ми от ваканция нашите приятелски отношения ставаха все по-близки и всеки от нас разбираше, че не би могъл да намери по-добър другар в живота си.» Те сключват граждански брак през 1895 година. Младото семейство се настанява в тристайно жилище, но и тук както и в моминската си квартира Мария избягва излишни предмети в обзавеждането. Двамата с Пиер имат в това отношение еднакви вкусове – жилището трябва да бъде такова, че да не пречи на работата. Обаче този полупразен, привидно негостоприемен дом се обитава от истинско щастие. Това щастие има за основа не материални ценности или скрити интереси. То е породено от съвместната им работа, която удовлетворява дълбото и двамата, от общите стремежи в личностното развитие на всеки един, от отличното взаимно разбирателство. Пиер, със своето напредничаво за времето си разбиране, възприема съпругата си като свободен индивид, която има същите права за личностна изява както и мъжът. За Мария постоянният духовен контакт с учен от такъв мащаб като Пиер Кюри има огромно значение за нейното развитие. «Непрекъснато растеше обожанието към неговите изключителни качества, към неговото така рядко и така високо благородство» - пише Мария за Пиер. Но безспорно от трудностите, които животът им поднася, по-голямата част пада върху плещите на Мария. Към погълналите я мисли на изследовател се прибавят и ежедневните домакински грижи. Последвалите 11 години съвместен живот носят окраската на прекрасни човешки взаимоотношения между мъж и жена, между два таланта, които блестят не само с интелекта си, но и с висок хуманизъм и скромност. Взаимоотношенията между Мария и Пиер Кюри са толкова вълнуващи и високо стойностни, колкото и техните научни открития. Те успяват да постигнат сливане на личния живот с творческите си изяви като учени по един удивителен начин. Зареждат се години на изпълнени с много труд, отговорности, всеотдайност, но и с много щастие, удовлетвореност от усилията, почести и слава. На 12 август 1897 година се ражда първата им дъщеря Ирена. С присъщата си всеотдайност Мария се справя отлично и като майка. Тя сама кърми дъщеря си. Докато отглежда и възпитава малката Ирена, Мария полага отлично изпит, който ѝ дава права на преподавателска дейност и завършва научната си работа «За магнетизма на калената стомана». От 1900 до 1906 година Мария Кюри преподава физика във висшето педагогическо училище в Севър. През юни 1903 година защитава докторската си дисертация на тема «Изследвания върху радиоактивните вещества» и получава титлата доктор на физическите науки. Двамата съпрузи са отличени със златен медал Дейви в Англия през ноември 1903 година. На 10 декември 1903 година Академията на науките в Стокхолм поделя

Нобеловата награда за физика между Анри Бекерел и Пиер и Мария Кюри за откриването на радиоактивните явления.

На 6 септември 1904 година се ражда Ева – второто дете в семейството. Ноември 1905 година Пиер Кюри става титуляр на катедрата по физика в Сорбоната, а Мария е назначена за ръководител на физическата лаборатория. Двамата учени могат да се отдадат напълно на научната си работа. Точно когато бъдещето изглежда светло и безоблачно идва страшната вест: на 19 април 1906 година Пиер загива при пътен инцидент. След трагичната смърт на Пиер, Мария продължава поетият път сама. Страданието не сломява духа ѝ, а я прави още по-силна. Когато ѝ предлагат създадената от Пиер катедра по физика, тя отговаря кратко: «Ще опитам.» Така Мария Кюри става първата жена, която чете лекции в Сорбоната и ръководи катедра. Тя не се поколебава да се лиши от радиоактивните продукти, които получава, в полза на своята лаборатория за по-нататъшни изследвания. Дарението възлизащо на големи суми има още по-голяма стойност като се има предвид, че е извършено от жена вдовица, майка на две деца. Това дарение е възпоменание за Пиер Кюри. В публична лекция при получаване на втората Нобелова награда – за химия, на 11.12.1911 година, Мария Кюри казва: «Надявам се впрочем, че правилно разбирам замисъла на Академията на науките, като допускам, че високото отличие, което ми се дава, е във връзка с нашето общо дело и представлява израз на уважение към паметта на Пиер Кюри.»

Мария и Пиер Кюри имат две дъщери – Ирена и Ева, които са твърде различни по характер и интереси. Още от малка у Ирена се проявява желанието да поеме по пътя на родителите си. В това Мария вижда прояви на характера на Пиер. По малката Ева е с артистични наклонности. В нея Мария открива известни страни от собствената си природа. Между майка и дъщери за цял живот се запазват топли, сърдечни взаимоотношения. Ирена става изследовател и заедно със съпруга си Фредерик Жолио работят в областта на изкуствената радиоактивност. През 1935 година те са отличени с Нобелова награда за получените резултати в синтеза на радиоактивни елементи. Ева изпитва възхищение не само към гения на майка си, но и към благородния ѝ характер, към красотата и грацията, които тя излъчва. Своето дълбоко уважение към майка си Ева изразява в изпълнената със спомени книга «Мария Кюри».

На 4 юли 1934 година Мария Кюри завършва своя земен път. Тя остава безсмъртна със своите постижения в науката, съзидателна женственост и висок хуманизъм.

Мария Добрева – преподавател по химия
Ирина Николова – химик

Снимки:

Мария Склодовска като студентка в Сорбоната

Младата семейна двойка Кюри

Мария Склодовска-Кюри с двете си дъщери – Ирена и Ева